

Discourse on the Enemies' Cultural-Intellectual Infiltration in the Age of Amir al-Mo'menin Ali (AS)

Meysam Motiee¹

Mohammad Etrat Doost²

Morteza Soltani³

DOI: [10.22051/tqh.2020.30104.2757](https://doi.org/10.22051/tqh.2020.30104.2757)

Received: 30/01/2020

Accepted: 22/06/2020

Abstract

The infiltration of the enemies in the Muslim land and thought has a long history in Islam. Enemies, because of their arrogance, considered all the levels of other powers unfavorable and through adopting appropriate strategies of hard or soft warfare have tried diverting their path and then overthrow the discourse of truth. What can pave the way for understanding many of the political currents in the history of Islam and discovering the enemies' tactics for infiltrating Islamic society, therefore, is identifying the dominant and defeated discourses of both right and wrong fronts. Among the research methods, that of "Pedam discourse analysis" is effective in systematic understanding of history, for according to the two levels of text and hypertext analysis, it describes, receives and interprets social and political events. In this research, the authors seek to reconstruct the thought and policy of the hostile currents in the era of Imam Ali (AS) from the authentic historical reports, and, by designing a model of the infiltration of these currents, study the behavior of the enemies of that Imam (AS). Based on these results, the strategy of the enemies to infiltrate Islamic society was wave-making, widespread propaganda attacks, political uproar, deception of the mass, false sanctification, and abuse of people's ignorance.

Keywords: *Imam Ali (AS), Knowing Enemy, Infiltration, Discourse Analysis, Soft War.*

---

¹ . Assistant Professor, Department of Qur'an and Hadith Sciences, Imam Sadegh University, Tehran, Iran. dr.motiee@isu.ac.ir

² . Assistant Professor, Department of Theology, Shahid Rajae Teacher Training University, Tehran, Iran. (The Corresponding Author). etratdoost@sru.ac.ir

³ . Master of Qur'an and Hadith Sciences, Imam Sadegh University, Tehran, Iran. mor.soltani@isu.ac.ir

Discourse on the Enemies' Cultural-Intellectual Infiltration in the Age of Amir al-Mo'menin Ali (AS)

Meysam Motiee¹

Mohammad Etrat Doost²

Morteza Soltani³

DOI: 10.22051/tqh.2020.30104.2757

Received: 30/01/2020

Accepted: 22/06/2020

Extended Abstract

The influence of the enemies in the land and the thought of the Muslims has a long history in the history of Islam. Enemies, because of their sense of arrogance, find all the levels of other powers unfavorable to them. By adopting appropriate strategies of hard or soft warfare, they have tried to divert the path of the right front in order to overthrow the discourse of truth. What can pave the way for understanding many of the political currents in the history of Islam and discovering the enemy's tactics for infiltrating Islamic society is identifying the dominant and defeated discourses of the right and wrong fronts. Among the research methods, the method of "Pedam discourse analysis" is effective in systematic understanding of history, because according to the two levels of text and hypertext analysis, it describes, receives and interprets social and political events. In this research, the authors have tried to reconstruct the thought and policy of the currents of the enemy in the era of Imam Ali (AS) from among the authentic historical reports, and by designing a model of the influence of these currents, to study the behavior of the enemies of that Imam (AS).

Based on the results obtained, the strategy of the enemies to infiltrate the Islamic society; There has been wave-making, widespread propaganda attacks, political uproar, deception of public opinion, false sanctification and abuse of people's ignorance. Since the plan of the enemies to weaken and

---

¹ . Assistant Professor, Department of Qur'an and Hadith Sciences, Imam Sadegh University, Tehran, Iran. dr.motiee@isu.ac.ir

² . Assistant Professor, Department of Theology, Shahid Rajae Teacher Training University, Tehran, Iran. (The Corresponding Author). etratdoost@sru.ac.ir

³ . Master of Qur'an and Hadith Sciences, Imam Sadegh University, Tehran, Iran. mor.soltani@isu.ac.ir

destroy the Islamic society is permanent, so one of the tasks of the Islamic society is to recognize the hostility and identify the strategies and tactics that the enemies have for their sinister goals. Sometimes the confrontation of the enemies is direct and sometimes they temporarily put aside the enmity and infiltrate the Islamic society with hypocritical figures.

Historical studies show that the most important factor that helps enemies to infiltrate Islamic society is to exploit the weaknesses of Muslims. For the first time, Satan, when he wanted to infiltrate Adam and Eve (AS), used their weakness and raised the issue of human immortality and their ownership: (Al-A'raf: 20).

The system of government of Amir al-Mu'minin Ali (AS) is no exception to this rule, and due to the oppressive ideas and justice-seeking ideals of Imam Ali (as), with enemies from outside and inside whose interests are not only in line with Islam; On the contrary, they have faced it. The period of life and rule of Amir al-Mo'menin Ali (AS) as the most eventful period in the history of Ahl al-Bayt (AS), has a very high capacity to receive a model from his biography to face the influence of the enemy. The many ups and downs of the life of that Imam are so many that Jafar Morteza Ameli has compiled his correct biography in 54 volumes, which is unprecedented in comparison with the events of other Imams (as). His five-year rule has been at the crossroads of the three main enemy currents in the areas of Naqsh, Qastin, and Marqin. The enemies of the government of Imam Ali (AS) also mean the same three currents along with the current of internal hypocrisy that were present during his lifetime.

Inspired by the orders of the Supreme Leader of the Islamic Revolution and his great emphasis on the need to pay attention to the enemy's influence in Islamic society, the authors of this article have followed the historical reports during the rule of Imam Ali (AS) and tried to use a special technique among analysis methods. The discourse deals with the typology of the tactics and strategies of the enemies' influence and explains the pattern of this event in the life of that Imam (AS). Accordingly, the novelty of this article is, firstly, the use of an interdisciplinary and text-based research method to analyze the historical currents of early Islam, and secondly; Deals with the typology and classification of examples of various intellectual-cultural influences of the enemies and secondly; It has given a brief report on the actions of Imam Ali (as) against the currents of influence.

Keywords: *Imam Ali (AS), Knowing Enemy, Infiltration, Discourse Analysis, Soft War.*

فصلنامه علمی «تحقیقات علوم قرآن و حدیث» دانشگاه الزهراء (ع.ا.س.)

سال هفدهم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۹، پیاپی ۴۸، مقاله پژوهشی، صص ۱۷۵-۲۱۲

گفتمان کاوی جریان‌های نفوذ فکری - فرهنگی دشمنان

در عصر امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س.)

میثم مطیعی^۱

محمد عتروت دوست^۲

مرتضی سلطانی^۳

DOI: 10.22051/tqh.2020.30104.2757

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۴/۲

چکیده

نفوذ بیگانگان و دشمنان در سرزمین و فکر مسلمانان، سابقه‌ای به وسعت تاریخ اسلام دارد. دشمنان جبهه‌ی حق به دلیل احساس استعلاء و خودبزرگ‌بینی، هم‌ترازی قدرت‌های دیگر را برای خود ناپسند دانسته و کوشیده‌اند با اتخاذ راهبردهای مناسب جنگ سخت یا نرم، در مسیر حرکت آنان انحراف ایجاد نمایند. گفتمان نهضت حق را ساقط کنند. بر این اساس، آنچه می‌تواند راهگشای فهم بسیاری از جریانات سیاسی تاریخ اسلام و کشف تاکتیک‌های

^۱ استادیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، تهران، ایران. dr.motiee@isu.ac.ir

^۲ استادیار گروه الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران. (نویسنده

مسئول) Etratdoost@sru.ac.ir

^۳ کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، تهران، ایران.

mor.soltani@isu.ac.ir

جبهه‌ی دشمن برای نفوذ در جامعه اسلامی باشد، شناسایی گفتمان‌های غالب و مغلوب جبهه‌های حق و باطل است. در میان روش‌های پژوهش و تحقیق در گزارش‌ها، روش «تحلیل گفتمان پدام» در فهم نظام‌مند از تاریخ بسیار مؤثر است چراکه با اتکاء به دو سطح عمده‌ی تحلیل متن و فرامتن، به توصیف، دریافت و تفسیر رویدادهای اجتماعی و سیاسی می‌پردازد. نگارندگان در این تحقیق کوشیده‌اند تا بر اساس این روش، اندیشه و سیاست جریان‌های متخاصم حاکم بر عصر امام علی (علیه السلام) را از لابه‌لای گزارش‌های تاریخی معتبر، بازسازی و با طراحی الگویی از نفوذ این جریان‌ها، رفتارشناسی دشمنان آن حضرت (علیه السلام) را ترسیم نمایند. بر اساس نتایج به دست آمده، استراتژی عمده‌ی دشمنان برای نفوذ در جامعه اسلامی؛ موج‌آفرینی، هجمه و سیع تبلیغاتی، هیاهوی سیاسی، فریب افکار عمومی، تقدس‌آفرینی کاذب و سوءاستفاده از جهل مردم بوده است.

واژه‌های کلیدی: امام علی (علیه السلام)، دشمن‌شناسی، نفوذ، تحلیل گفتمان، جنگ نرم.

مقدمه و طرح مسئله

دشمنان هر نظام و مکتبی اعم از دینی یا غیردینی، بر آنند تا برای ضربه زدن و اجرایی ساختن سیاست‌های خصمانه‌ی خود، طرح‌ها و نقشه‌هایی را سامان داده و رقیبی که اندیشه‌ها و آرمان‌هایش با منافع آن‌ها در تضاد است را از صحنه خارج کنند. از صدر اسلام تاکنون؛ منافقان، اهل کتاب و سایر دشمنان دین در تلاش بوده‌اند تا به هر نحو ممکن، روزنه‌ای برای نفوذ در جامعه‌ی اسلامی و تحت تأثیر قرارداد عقاید، فرهنگ، اقتصاد و... مردم آن بیابند.

دشمنان، هنگامی که در خود توان رویارویی نظامی و مستقیم را نبینند، می کوشند از نقاط ضعف مسلمانان بهره ببرند چرا که بر اساس آیات قرآن کریم، ارتداد و همرنگ شدن مسلمانان با کفار، آرزوی قلبی کفار بوده و اگر به مسلمانان دسترسی پیدا کنند از دشمنی دریغ نخواهند کرد: «إِنْ يَتَفَوَّكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَ يَسْطُورُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَ أَلْسِنَتُهُمْ بِالسُّوءِ وَ وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ» (الممتحنة: ۲)؛ آنها اگر بر شما مسلط شوند دشمنان (سرسخت) شما خواهند بود و دست‌ها و زبان‌هایشان را به بدی به سوی شما خواهند گشود، و همیشه دوست دارند که شما کافر شوید.

همچنین برنامه دشمنان همیشگی بوده و تا برگرداندن مسلمان به آیین کفرآلود خود، از پا نخواهند نشست: «وَ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ» (ابراهیم: ۱۳)؛ و آنان که کفر ورزیدند به رسولان خود گفتند: ما حتما شما را از سرزمین خود بیرون خواهیم کرد مگر آنکه به آیین ما بازگردید پس پروردگارشان به آنها وحی کرد که مسلماً ستمکاران را هلاک خواهیم کرد.

از آنجا که برنامه دشمنان برای تضعیف و تخریب جامعه اسلامی همیشگی است، لذا یکی از وظایف جامعه اسلامی، دشمن شناسی و شناسایی استراتژی‌ها و تاکتیک‌هایی است که دشمنان برای پیشبرد اهداف شوم خود برمی‌گزینند. گاهی مواجهه‌ی دشمنان، مستقیم بوده و علناً شمشیر تجاوز بر اسلام و مسلمانان را برکشیده و بر طبل عداوت می‌کوبند؛ گاهی هم از رویارویی مستقیم مأیوس شده، موقتاً دشمنی صریح را کنار گذاشته و با چهره‌ای منافقانه، لباس دوستی یا بی‌طرفی بر تن می‌کنند، اما در عین حال دشمنی خود را حفظ کرده، از راه‌هایی دیگر برای اعمال نفوذ در طرف مقابل استفاده می‌جویند.

بررسی‌های تاریخی نشان می‌دهد مهم‌ترین عاملی که دشمنان را در رساندن به اهداف و اعمال تاکتیک‌هایشان جهت نفوذ یاری می‌دهد، استفاده از نقاط ضعف طرف مقابل است و همین موضوع، راه را برای نفوذ دشمن باز می‌کند. ابلیس نیز برای اولین بار هنگامی که می‌خواست در حضرت آدم و حوا (ع.ا.س) نفوذ کند از نقطه‌ی ضعف آنها استفاده کرده و مسئله‌ی جاودانگی انسان و ملک شدن آنها را مطرح نمود: «... وَ قَالَ مَا كَأَمَّا رَبُّكُمْ عَرَّ

هَذِهِ الشَّجَرَةُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ مَلَکِیْنِ أَوْ تَكُونَ مِنَ الْخَالِدِیْنِ» (الأعراف: ۲۰)؛ ... و گفت: «پروردگارتان شما را از این درخت نهی نکرده مگر بخاطر اینکه (اگر از آن بخورید،) فرشته خواهید شد، یا جاودانه (در بهشت) خواهید ماند!».

طبعاً نظام حکومتی امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) نیز از این قاعده مستثنا نبوده و به جهت اندیشه‌های ستم‌ستیزانه و آرمان‌های عدالت‌خواهانه‌ای که در ضمیر روشن آن حضرت بوده، با دشمنانی از خارج و داخل که منافعشان نه تنها منطبق با اسلام نیست؛ بلکه در مغایرت با آن است، مواجه بوده‌اند.

طرح مسئله

دوران زندگانی و حکمرانی امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) به‌عنوان حادثه‌خیزترین دوران از تاریخ اهلیت (علیه السلام)، ظرفیت بسیار بالایی در دریافت الگو از سیره‌ی ایشان برای مواجهه با نفوذ دشمن دارد. فراز و نشیب‌های فراوان دوران حیات آن حضرت آنقدر بسیار است که علامه جعفر مرتضی‌عاملی سیره‌ی صحیح ایشان را در ۵۴ جلد جمع‌آوری کرده که در قیاس با وقایع سایر ائمه (علیهم السلام) بی‌سابقه است. حکومت پنج‌ساله‌ی ایشان در تلاقی با سه جریان عمده‌ی دشمنان از ناحیه ناکتین، قاسطین و مارقین بوده است. منظور از دشمنان حکومت امام علی (علیه السلام) نیز همین جریانات سه‌گانه به همراه جریان نفاق داخلی است که در زمان حیات ایشان حضور داشتند. مؤلفان این مقاله با الهام از فرمایشات رهبر معظم انقلاب اسلامی و تأکید بسیار ایشان بر ضرورت توجه به نفوذ دشمن در جامعه اسلامی، به تتبع در گزارش‌های تاریخی دوران حکومت امام علی (علیه السلام) پرداخته و تلاش کرده‌اند با استفاده از تکنیکی خاص در میان روش‌های تحلیل گفتمان، به گونه‌شناسی تاکتیک‌ها و راهکارهای نفوذ دشمنان پرداخته و الگوی این رخداد خطیر را در سیره‌ی آن حضرت (علیه السلام) تبیین نمایند.

بر این اساس، وجه نوآوری این مقاله، اولاً استفاده از یک روش تحقیق میان‌رشته‌ای و متن‌محور برای تحلیل جریان‌های تاریخی صدر اسلام بوده و ثانیاً؛ به گونه‌شناسی و طبقه‌بندی مصادیق انواع نفوذهای فکری — فرهنگی دشمنان پرداخته و ثانیاً؛ گزارشی اجمالی از اقدامات امام علی (ع.ا.س) در مقابل جریان‌های نفوذ بیان کرده است. لذا سؤالات اصلی تحقیق عبارتند:

۱. عمده‌ی مصادیق نفوذ فکری — فرهنگی دشمنان عصر امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س) چه بوده است؟
۲. از گفتمان کاوی این مصادیق، چه نتایج حاصل می‌شود؟
۳. الگوهای نفوذ دشمنان در جوامع اسلامی چگونه است؟

پیشینه تحقیق

در رابطه با موضوع کلی دشمن‌شناسی و تبیین راهکارهای دشمنان برای مقابله با جوامع اسلامی، کتب و مقالات متعددی نگاشته شده است، ولیکن کمتر پژوهشی به صورت روشمند، مصادیق یک اقدام خاص (نفوذ) را در یک دوره زمانی خاص (دوران امام علی) تحلیل و گونه‌شناسی نموده است. به‌عنوان نمونه اصغر افتخاری و رمضانعلی عبدی در مقاله «گونه‌شناسی جنگ نرم در قرآن کریم» عمدتاً انواع گونه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی جنگ نرم را توصیف کرده و کمتر به موضوع نفوذ پرداخته‌اند.

محمدباقر بابایی نیز در مقاله «عرصه راهبرد مقابله با نفوذ از منظر قرآن کریم» فقط راهکارهای مواجهه با نفوذ دشمن از منظر قرآن کریم را معرفی نموده و مصادیقی برای آن بیان نکرده است. در دیگر آثار تاریخی نیز ذکر مصادیق بدون تحلیل و گونه‌شناسی و طبقه‌بندی بوده و لذا کاملاً با محتوای مقاله مذکور متفاوت است چراکه این پژوهش، با صبغه‌ای اجتماعی و سیاسی قصد دارد ضمن تحلیل گزارش‌های تاریخی، به طبقه‌بندی گونه‌های نفوذ دشمنان در یک عصر خاص پرداخته و ناگفته‌هایی از جریان‌های تاریخی معاند در صدر اسلام را بیان کند.

روش تحقیق

در تحقیقات معاصر خصوصاً در تجزیه و تحلیل مطالب علمی در حوزه‌ی اجتماع، روش‌های متعددی ارائه شده است اما روش شایان توجهی که پژوهشگران علوم ارتباط از آغاز قرن بیستم به آن روی آورده‌اند، واکاوی متون و گزارش‌ها به روش تحلیل گفتمانی است. مسئله‌ی کشف فرامتن و واکاوی ناگفته‌های پنهان به مثابه ابزار روش‌شناختی در عرصه‌ی علوم انسانی و اجتماعی با روش تحلیل گفتمان تبیین شده است (مک دانل، ۱۳۸۰ش، ص ۱۶). بر این اساس تحلیل گفتمان به معنای کشف معانی ظاهری و باطنی جریان‌های گفتمانی مستتر در متن است که در شکل‌های گوناگون زبان و فرازبان آشکار می‌شوند (بشیر، ۱۳۸۹، ص ۲۲۸).

افراد مختلفی از جمله «ون دایک»، «لاکلاو»، «موفه» و «نورمن فرکلاف» تکنیک‌های مختلفی برای تحلیل گفتمان معرفی کرده‌اند که در عمده آنها به سه بخش توصیف متن (دریافت ارزش‌های تجربی، رابطه‌ای و بیانی استعاره‌ها قراردادهای تعاملی از کلمات)، تفسیر متن (ترکیب محتویات متن و ذهنیت مفسر که همان دانش زمینه‌ای است که مفسر در تفسیر متن به کار می‌بندد و چهار سطح فهم ظاهر کلام، معنای کلام، انسجام موضعی و ساختار و جان‌مایه‌ی متن را داراست)، و تبیین متن (فهم شالوده ساختار اجتماعی متن) تقسیم کرده‌اند (فرکلاف، ۱۳۷۹ش، ص ۱۷۰-۲۴۷). اما باید توجه داشت که صرف مراجعه به کتب تاریخی که تنها به نقل حوادث بدون توجه به جریانات سیاسی و جایگاه فرهنگی - اجتماعی آنها پرداخته‌اند، مفید فایده نبوده و آگاهی از بافت فرهنگی - اجتماعی حوادث برای تحلیل گفتمان لازم می‌باشد (جانی‌پور، ۱۳۹۷، ص ۳۵۳).

لذا در این پژوهش از تکنیک «پدام»^۱ دکتر بشیر استفاده شده که به بازسازی متن بر اساس عناصری چون زمان، مکان، اندیشه، سیاست، فرهنگ و گرایش‌های فردی و اجتماعی می‌پردازد و برای خواننده و مخاطب متن، همطراز نویسنده آن، اثر قائل است. این روش، شیوه‌ای از درک و فهم متن، زمینه و فرامتن است که همچون روش‌های کمی،

^۱ Practical Discourse Analysis Method (pdam).

نوعی از عینیت را بازنمایی می‌کند تا ارتباط معنایی وثیق تری میان محتوا و فهم ایجاد نماید. روش پدما نیز سه مرحله‌ی توصیف و تفسیر و تبیین را داراست با این تفاوت که در مرحله توصیف، به سه سطح تحلیلی «سطح-سطح»، «عمق-سطح» و «سطح-عمق» پرداخته و دو مرحله تفسیر و تبیین به نام سطوح تحلیلی «عمیق» و «عمیق‌تر» معرفی شده‌اند (ر.ک: بشیر، ۱۳۸۹، ص ۲۳۱) که در ادامه مقاله تمامی این مراحل ضمن معرفی مصادیق آن در جداول مختلف ترسیم شده است.

۱. گفتمان کاوی مصادیق نفوذ در عصر امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س)

نفوذ در زبان فارسی با الهام‌گیری از معنای عربی آن، به معنای فرورفتن در چیزی (هدف) (دهخدا، ۱۳۷۳ش، ج ۱۳، ص ۲۰۰۲۰؛ معین، ۱۳۶۳ش، ج ۴، ص ۴۷۷۸)، تأثیر گذاشتن بر کسی، راه یافتن پنهانی در گروهی یا جایی به منظور هدفی خاص است (عمید، ۱۳۸۹ش، ج ۲، ص ۱۸۲۱). از سوی دیگر، مراجعه به کتب لغت عربی و بررسی ریشه‌ی این لفظ و مشتقات آن نیز نشان می‌دهد که این لغت به معنای داخل شدن و رخنه کردن در چیزی بیان شده است (فراهیدی، ۱۴۰۹ق، ج ۸، ص ۱۸۹؛ راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ج ۱، ص ۸۱۷). مشتقات ماده‌ی نفوذ تنها در سه جای قرآن کریم، که همگی در یک آیه هستند، به کار رفته است: «یا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّ اسْتَعْظَمْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ فَانفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ» (الرحمن: ۳۳)؛ (در روز قیامت خطاب شود) ای گروه جن و انس، اگر توانستید از کرانه‌های آسمان‌ها و زمین (به بیرون) بگذرید (تا از کیفر اعمالتان فرار کنید) بگذرید، (اما) نخواهید گذشت جز با قدرتی (فوق العاده که آن را ندارد).. اقطار در این آیه، جمع قُطر و به معنای نواحی است و نفوذ به معنی شکافتن و گذشتن از جوانب آسمان‌ها می‌باشد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۲۳، ص ۱۴۸).

اگرچه کلمه‌ی «نفوذ» در قرآن کریم، در مفهوم خاص مورد نظر ما که رخنه کردن و ورود دشمن در جامعه‌ی اسلامی است، به کار نرفته است؛ ولی با تأمل در مفهوم آیات قرآن کریم و تدبر در آن می‌توان این گونه نتیجه گرفت که قرآن کریم در موارد متعدد،

خطر نفوذ دشمن را گوشزد نموده است. برخی کلمات دیگر در قرآن کریم، مثل: عدو، خدعه، مکر، حيله و نفاق، با مفهوم نفوذ دشمن مرتبطند چرا که نفاق، مهم‌ترین تاکتیک دشمن جهت نفوذ در جامعه‌ی اسلامی است.

در ادامه، با مطالعه‌ی گزارش‌های حدیثی و تاریخی، اهم مصادیق نفوذ دشمنان در دوره حکومت چهار ساله امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) شناسایی شده و تاکتیک‌های مختلف نفوذ آنها، گونه‌شناسی و سپس گفتمان کاوی شده‌اند. البته باید اذعان داشت که به رغم کثرت مصادیق، تنها تعداد ۴۸ خبر و گزارش تاریخی به‌عنوان مبنای جامعه آماری این پژوهش قرار گرفته و بر اساس آنها، مؤلفین به تحلیل گفتمان پدایمی پرداخته‌اند (جهت اطلاع بیشتر از کثرت مصادیق ر.ک: سلطانی، ۱۳۹۷ش). تلاش نگارندگان بر این بوده تا این گزارش‌های تاریخی با رویکرد غالب فرهنگی در حوزه‌ی مسائل اجتماعی و سیاسی آن دوره تحلیل شوند. نکته‌ی مهم اینکه برای جلوگیری از تطویل و خارج شدن مقاله از محدوده‌ی متعارف آن، قسمت قابل توجهی از متون تاریخی و حدیثی تلخیص شده و برخی از عبارات که مرتبط با مسئله نبودند، حذف شده است.

این ۴۸ گزارش به شرح ذیل است:

- ۱- خلیفه‌ی دوم: رسول الله (صلی الله علیه وآله) در مرضی که منجر به وفات ایشان شد، قصد داشتند نام خلیفه‌ی بعد از خود را با کتابت آن تصریح نمایند که من به خاطر ترس از اسلام مانع شدم (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۱۲، ص ۲۱).
- ۲- محرومیت حضرت زهرا (سلام الله علیها) به بهانه‌ی اینکه انبیاء ارث نمی‌گذارند، افزوده شدن عبارت «الصلاة خیر من النوم» در اذان، تکتف در هنگام نماز و... از سوی کسانی که مردم آنها را به‌عنوان صحابه‌ی پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) می‌شناسند (یاقوت حموی، ۱۹۹۵، ج ۴، ص ۲۳۹؛ یعقوبی، بی تا، ج ۲، ص ۱۲۷؛ ری شهری، ۱۴۲۴ق، ج ۴، ص ۱۸).
- ۳- سخن عمر بن خطاب به ابن عباس: فکر می‌کردم که بعد از خود خلافت را در چه کسی قرار دهم که فکرم به جایی نرسید. سپس عمر گفت: ابن عباس! شاید دوست علی (علیه السلام)...

۱- را برای این کار سزاوار بدانی اما او شخصی شوخ طبع است (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۶، ص ۳۲۶).

۴- ترویج اسلام اموی توسط معاویه در شام و نیز در خدمت گرفتن فقه: «المجاویة استخادم الفقه و روج الإسلام الاموی» (امین عاملی، ۱۳۸۶ش، ج ۱، ص ۶۲؛ شهیدی، ۱۳۷۶ش، ص ۶۵).

۵- هم پیمان شدن اصحاب جمل در ماجرای پیراهن عثمان (محمد بن عقیل، ۱۴۱۲ق، ص ۴۸-۴۹).

۶- مذمت امام علی (ع.ا.س) توسط معاویه در خصوص بزرگی شکم و کوتاهی قد ایشان (واقدی، ۱۴۰۹ق، ج ۳، ص ۱۹).

۷- سخنرانی معاویه در میان مردم شام و شوراندن مردم برای نبرد با امام علی (ع.ا.س) (تقفی، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ص ۳۸۴؛ نعمان مغربی، ۱۴۲۳ق، ص ۲۸۴؛ ری شهری، ۱۴۲۴ق، ج ۵، ص ۸۰).

۸- انتقام جویی از امام علی (ع.ا.س) به خاطر کشته های جنگ احد و خندق و اینکه بزرگان عرب را از بین برده است (فغفور مغربی، ۱۳۹۰، ص ۲۳۳).

۹- عایشه خطاب به مردم بصره: شما با علی بن ابی طالب بدون مشورت با جماعت، به گونه ای فریبکارانه و غاصبانه بیعت کردید... (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۹، ص ۳۱۶).

۱۰- امام علی (ع.ا.س) در مذمت عمرو عاص: مرا از پسر زانیه تعجب است که به مردم شام وانمود می کند در من شوخ طبعی است و انسانی بازیگرم، شوخی می کنم و در بازی کردن کوشایم در حالی که... (نهج البلاغه، ۱۴۱۴ق، خ ۸۴).

۱۱- ایجاد تشکیلات سب و لعن امام علی (ع.ا.س) و یاران ایشان (سلیم بن قیس، ۱۴۰۵ق، ج ۳، ص ۷۳۸). برای مثال معاویه خطاب به سعد بن ابی وقاص می گوید: تو را چه شده که علی را دشنام نمی دهی؟ سعد در پاسخ می گوید: سه چیز درباره او از پیامبر (صلی الله علیه وآله) شنیدم... (مسلم، بی تا، ج ۴، ص ۱۸۷۱).

۱۲- معاویه از طرف قیس بن سعد بن عباد، نامه‌ای را به خود جعل کرد و آن را در میان مردم شام خواند که محتوای آن عبارت بود از اینکه قیس با معاویه صلح کرده، جنگ با قاتلان عثمان را پذیرفته و با معاویه بیعت نموده است (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۴، ص ۵۵۳-۵۵۴).

۱۳- معاویه در اعلانی عمومی: کسی که سر از تن عثمان جدا کرده است، محمد بن ابی بکر بوده است (ابن کثیر، بی تا، ج ۷، ص ۱۸۸).

۱۴- معاویه خطاب به نماینده‌ی امام علی (علیه السلام): برو به علی بگو: با صد هزار شمشیرزن به سراغ او می آیم که یک نفر میان آنها نیست که میان ناقه و جمل فرق بگذارد. معاویه در مسیر حرکت به سمت صفین، روز چهارشنبه با لشکرش نماز جمعه اقامه کرد (مسعودی، ۱۴۰۹ق، ج ۳، ص ۳۲).

۱۵- گماردن ۶۰ هزار پیرمرد توسط معاویه برای گریه زیر پیراهن عثمان (عاملی، ۱۴۳۰ق، ج ۲۱، ص ۲۶۷).

۱۶- عایشه خطاب به مردم بصره: علی را برگزیدند بدون اینکه مردم بخواهند یا شورایی و اختیاری باشد. علی کار مردم را با زور از دست ایشان بیرون کشید و کسانی که با او بیعت کردند، می گفتند خلافت را برای خود بگیر و بر حذر باش (مفید، ۱۴۱۳ق، ص ۲۷۸).

۱۷- معاویه در نامه به سعد بن ابی وقاص: اما بعد، اهل شوری برای طلب خون عثمان از همه سزاوارترند. طلحه و زبیر نیز او را یاری کرده و شریک تواند. ام المؤمنین هم با آنها همراه است ... ما می خواهیم امر آن به شورای مسلمانان واگذار شود (باعونی، ۱۴۱۵ق، ج ۲، ص ۳۶).

۱۸- تغییر مصداق آیه‌ی تطهیر (قرطبی، ۱۳۶۴ش، ج ۱۴، ص ۱۸۶)، آیه‌ی اشتراء (آلوسی، ۱۴۱۵ق، ج ۱، ص ۴۹۲)، آیه‌ی «لِکُلِّ قَوْمٍ هَادٍ» (آلوسی، ۱۴۱۵ق، ج ۷، ص ۱۰۳)، آیه «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَ اللَّهُ رُؤُفٌ بِالْعِبَادِ»، آیه «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا...» (عاملی، ۱۴۲۶ق، ج ۷، ص ۱۱۶) و احادیث مشهوری

مانند: «سید اهل الجنة» (رازی، ۱۹۵۲م، ج ۸، ص ۶۹؛ جرجانی، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص ۳۸۱)، «صدیق» (ابن قتیبه دینوری، بی تا، ج ۱، ص ۱۶۹) و «فاروق» (نمیری، ۱۴۱۷ق، ج ۱، ص ۳۵۰) توسط معاویه و همراهانش.

۱۹- طلحه و زبیر خطاب به عبدالله بن عمر: ای ابا عبدالرحمن! ام المؤمنین عایشه به خاطر اصلاح بین مردم تمایل دارد در این کار [جنگ جمل] وارد شود. تو هم ما را در این جریان همراهی کن که او خوب اسوه‌ای برای توست. اگر مردم با ما بیعت کنند، تو به آن [خلافت] سزاوارتری... (ابن قتیبه دینوری، ۱۴۱۰ق، ج ۱، ص ۷۹).

۲۰- امام علی (ع.ا.س): طلحه و زبیر، عایشه را به استخفاف کشانیدند (مثل کاری که فرعون با قومش کرد). آن‌ها چون قومی فاسق بودند، به جاده‌ی صواب روی نیاوردند... (مفید، ۱۴۱۳ق، ص ۲۶۸).

۲۱- عمر بن عاص خطاب به معاویه: جریر بن عبدالله به بیعت طلبی نزد تو آمده است، اگر تو مردم شام را مستقیماً به رد این بیعت فراخوانی کاری سخت مخاطره‌آمیز است، اما شرحبیل بن سمط کنندی سرور و بزرگ مردم شام است و او را با جریر که اینک به سفیری نزد تو آمده دشمنی‌هاست، پس کسی را به دنبال او نفرست و معتمدان خود را نزدش بگمار تا در میان مردم پراکنده کنند که علی، عثمان را کشته است (نصر بن مزاحم، ۱۴۰۴ق، ص ۴۶).

۲۲- نامه معاویه خطاب به قیس بن سعد: تو در خون عثمان شریکی. بی درنگ به سوی خداوند بیا. ای قیس فرصت را غنیمت شمر و از سیاست ما پیروی کن که چون این راه به انجام رسد، ریاست عراقین از آن تو باشد و تا آن روز که من در رأس قدرت هستم، هر یک از خاندان تو نیز که مشمول عنایت تو گردد، بر حجاز سروری می‌کند (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۴، ص ۵۵۰).

۲۳- ابوسفیان خطاب به امام علی (ع.ا.س): اگر بخواهی بر اینها بشوری من حاضر از سواره و پیاده برای تو نیرو آماده کنم... (محب الدین طبری، بی تا، ج ۲، ص ۲۳۷).

۲۴- مغیره بن شعبه خطاب به علی (علیه السلام): این مرد [عثمان] کشته می‌شود حال اگر تو در مدینه باشی و کشته شود، در مورد تو در صدد توطئه برمی‌آیند. بنابراین از مدینه خارج شو و به فلان مکان برو... اگر در غار یمن باشی مردم در طلب تو می‌آیند (ضیبی الأسدی، ۱۳۹۱ش، ص ۷۴).

۲۵- طلحه خطاب به امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): اجازه بده من به بصره و زبیر به کوفه رود، سپاهیان پیاده و سواره فراهم آوریم تا بشود انتقام گرفت (عاملی، ۱۴۳۰ق، ج ۳، ص ۱۴۶).

۲۶- در هنگامه‌ی جمل، وقتی فرستاده‌ی علی (علیه السلام) - عماره بن شهاب - به کوفه رسید، مردم از پذیرش او سر باز زدند، و تهدید کردند او را گردن می‌زنند (ابن اثیر، ۱۳۸۵ق، ج ۳، ص ۲۰۲).

۲۷- امام علی (علیه السلام) خطاب به اهل بصره: به من خبر رسیده که شما می‌گویید: علی دروغ می‌گوید! خدا شما را بکشد! بر چه کسی دروغ بندم؟ بر خدا؟ من اولین کسی هستم که به حق ایمان آوردم. یا بر پیامبر خدا؟ من نخستین فردی هستم که او را تصدیق نمودم (نهج البلاغه، ۱۴۱۴ق، خ ۷۱).

۲۸- نامه‌نگاری معاویه به امام علی (علیه السلام) و تعریف و تمجید فراوان از ابوبکر و عمر (ابن ابی‌الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۱۵، ص ۱۸۴).

۲۹- معاویه: این من بودم که با ستایش از قیس بن سعد و برانگیختن شامیان به ستایش او، زمینه ساز بدگمانی‌هایی شدم که به عزل قیس انجامید. از ستون پنجم خود در عراق نیز خواستم که به آن بدگمانی دامن بزنند. سرانجام محمد بن ابی‌بکر و محمد بن جعفر بن ابی‌طالب چندان از قیس نزد علی بدگویی کردند که او ناگزیر مالک اشتر را برای مدیریت مصر فرستاد (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۴، ص ۵۵۲-۵۵۳).

۳۰- بر حذر داشتن معاویه از اختلاط مردم با افرادی چون مالک اشتر یا ابوذر غفاری در میان شامیان (عقادی، بی‌تا، ۹۳-۹۴، بیضون، ۱۹۷۸، ص ۱۰۸، شریعتی، ۱۳۵۱ش، ص ۲۷۹).

- ۳۱- عایشه خطاب به ام سلمه: من از خروج علیه علی (ع.ا.س) قصد اصلاحات داشته و از پیشگاه خداوند امید پاداش دارم (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۳۲، ص ۱۴۹).
- ۳۲- ابن ابی الحدید معتزلی به نقل از استاد خود ابو جعفر اسکافی نقل می کند: معاویه، گروهی از صحابه و تابعین را گماشت تا روایات و احادیث دروغینی که بیانگر نقض و بیزارگی جستن از علی (ع.ا.س) باشد، بسازند و حقوقی هم برای آنان مقرر کرد که از این افراد ابوهریره، عمرو عاص، مغیره بن شعبه، از اصحاب و عروه بن زبیر از تابعان می باشد (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۴، ص ۶۳).
- ۳۳- حمایت معاویه از خروج طلحه و زبیر و عایشه علیه امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) و همکاری با آنها (قطب الدین راوندی، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص ۷۵۳).
- ۳۴- سخن جنذب بن عبدالله ازدی در نبرد با خوارج که از دیدن آن همه مؤمن نما به شک افتاده: خداوند! اگر رضایت تو در جنگ با این گروه است، به من چیزی نشان بده که بدانم حق است و اگر سخط تو در آن است مرا از آن دور بدار (قطب الدین راوندی، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص ۷۵۵).
- ۳۵- تداوم سیاست برکنار داشتن مسلمانان از نقل و نگارش حدیث با دستاویزهایی مثل نگرانی از کم و زیاد شدن احادیث (طبرانی، ۱۴۰۴ق، ج ۱، ص ۹۸؛ خطیب بغدادی، ۱۹۷۴م، ص ۵۲؛ سیوطی، ۱۴۱۸ق، ص ۴) و احتیاط در قبول اخبار (ذهبی، بی تا، ج ۱، ص ۲).
- ۳۶- تأمین مالی فتنه خوارج با یعلی بن منیه تمیمی که عامل عثمان بود. وی به سران فتنه جمل شصت هزار دینار پول داده بود (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۳۲، ص ۱۴۵).
- ۳۷- فعالیت نفوذیان در سپاه امام علی (ع.ا.س). برخی از ایشان عبارتند از: عماره بن عقبه بن معیط، جاسوس معاویه در کوفه (یوسفی الغروی، ۱۴۱۷ق، ج ۵، ص ۵۵۲)، مسعود بن جرجه که طبق نقلی در به شهادت رسانیدن مالک اشتر نقش داشته است (مفید، ۱۴۱۳ق، ص ۸۱؛ نمازی شاهرودی، ۱۴۱۵ق، ج ۷، ص ۴۰۷)، عیزار که امام علی (ع.ا.س) وی را به جاسوسی برای معاویه متهم نمود ولی او انکار کرد، لذا حضرت (ع.ا.س) فرمود: قسم بخور که

اگر دروغ گفته باشی خدا دید گانت را نابینا کند. جمعه‌ای نگذشت که او کور از خانه خارج شد (شوشتری، ۱۴۰۹ق، ج ۸، ص ۷۳۹)، سعد بن مسعده که به تصریح تاریخ نویسان، جاسوس خوارج در سپاه علی (علیه السلام) بوده است (طبرسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱، ص ۲۳۹).

۳۸- سخن اشعث خطاب به علی (علیه السلام)، هنگامی که در ماجرای حکمیت و شعار لا حکم الا لله خوارج فرمود: «أَنَا أَسْتَعْفِزُ اللَّهَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ»؛ باید بگویی حکمیت اشتباه بوده و اقرار به خطای خود کنی (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۳۳، ص ۳۵۳).

۳۹- امام علی (علیه السلام) خطاب به مالک اشتر: عهد و پیمانی برقرار نکن که در آن راه تأویل و بهانه و... باز باشد «لَا تَعْقِدْ عَقْدًا تُجَوِّزُ فِيهِ الْعِلَّ» (نهج البلاغه، ۱۴۱۴ق، نامه ۵۳).

۴۰- نامه معاویه به عمال خود: بر هر کس که دلیلی اقامه شد که او دوستان علی (علیه السلام) و اهلیت اوست، وی را از پست اداری و حکومتی حذف کنید و شهادتش را قبول ننموده، حقوق و مزایای او را از دیوان قطع کنید و بر او هجوم آورده و خانه‌اش را خراب کنید (علوی، ۱۴۲۸ق، ص ۹؛ بحرانی، ۱۴۱۱ق، ج ۴، ص ۱۹۳).

۴۱- معطل نگاه داشتن جریر بن عبدالله بجلی فرستاده‌ی امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) به معاویه برای مذاکره با او (معاذخواه، ۱۳۸۴، ج ۱، ص ۸۹۶).

۴۲- ماجرای قرآن بر نیزه کردن در نبرد صفین (دینوری، ۱۳۷۱، ص ۲۳۸).

۴۳- عبدالله بن عمر از علی (علیه السلام) تقاضا کرد تا او را از شرکت در کارهای اختلافی معاف کنند چون می‌گفت: سوگند خورده‌ام به سوی گویندگان لا اله الا الله شمشیر نکشم (مفید، ۱۴۱۳ق، ص ۲۳۲).

۴۴- وقتی محمد بن جعفر و محمد بن ابی بکر به کوفه آمدند و مردم را برای یاری علی (علیه السلام) دعوت کردند، عده‌ای شبانه به نزد ابوموسی اشعری رفته و خواستند تا با اشاره‌ی وی با آنها بر ضد اصحاب جمل خروج کنند. وی گفت اگر راه آخرت را می‌خواهید در خانه‌هایتان بنشینید و اگر راه دنیا را می‌طلبید با آن دو بروید که بدین ترتیب مردم کوفه را از خروج بازداشت (طبری، ۱۳۸۷ق، ج ۴، ص ۴۷۷).

۴۵- ابوموسی اشعری معتقد بود که قتال در رکاب امام علی (ع.ا.س) حلال نیست چون خطاب به محمد بن ابی بکر گفته: «لا یحل لک القتال مع علی...» (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۱۴، ص ۱۷).

۴۶- ترسیم چهره‌ی منفی از ابن عباس به عنوان مردی خوش گذران که بیت‌المال مسلمانان را برداشته و متواری شده و در شهر مکه و یا اطراف طائف که منطقه‌ای خوش آب و هواست، کنیزکانی خوش رو خریداری و به عیاشی و خوش گذرانی مشغول است و یا این که از دستور و اطاعت امام (ع.ا.س) سرپیچی کرده و در مقابل او موضع گرفته و مسائلی از این قبیل توسط معاویه و ایادی او (صلواتی، ۱۳۶۵ش، ص ۷۴-۷۵).

۴۷- سیاست آزار غافلگیرانه از قبیل: ترور، آتش زدن خانه‌ها، غارت اموال، ایجاد رعب و هراس در میان مردم و سلب امنیت از شهرهای اسلامی. غارت سفیان بن عوف غامدی برای حمله به هیت و انبار و مدائن، حمله‌ی نعمان بن بشیر به مالک بن کعب ارحبی کارگزار علی (ع.ا.س) بر مرزبانان عین التمر، غارت عبدالله بن مسعوده به تیماء (شهری در اطراف شام بین شام و وادی القری)، غارت عبدالرحمن بن قباث به سوی شهرهای جزیره، غارت بسر بن اوطات در مدینه (ابن اثیر، ۱۳۸۵، ج ۳، ص ۳۸۳-۳۸۶).

۴۸- ابوموسی اشعری جنگ با اهل قبله را حرام کرد و مردم را به کناره گیری دعوت می نمود: «انا شککنا فی قتال اهل الصلوة» (فغفور مغربی، ۱۳۹۰، ص ۲۴۷).

در ادامه تلاش می شود تا این گزارش‌های تاریخی، با استفاده از روش تحلیل گفتمان پدام، در مراحل سه گانه توصیف، تفسیر و تبیین، تحلیل شده و در نهایت الگوی جریان نفوذ در عصر امام علی (ع.ا.س) شناسایی شود.

۱-۱. مرحله توصیف: شناسایی جهت گیری‌ها و گرایش‌های متن

همان گونه که در توضیح روش تحلیل گفتمان پدام بیان شد، این روش از سه مرحله کلی یا پنج سطح تحلیلی تشکیل شده است. مرحله اول گفتمان کاوی، مرحله توصیف است که خود به سه سطح تحلیلی تقسیم گشته است. در سطح اول که اصطلاحاً بدان تحلیل (سطح -

سطح) گفته می‌شود، برداشت از اصل متن به معنای انتخاب آگاهانه‌ی متون هدف‌دار برای تأمین رابطه‌ی معنا و هدف، مدنظر است.

در این سطح باید دو کار اصلی صورت گیرد: قرائت کل متن و ایجاد شناخت ذهنی کافی و دیگری انتخاب متون هدف‌دار برای تحلیل‌های بعدی که رابطه‌ی مشخصی را میان معنا و هدف تحلیل ایجاد می‌کند.

سطح دوم، که اصطلاحاً بدان تحلیل (عمق — سطح) گفته می‌شود، به دنبال کشف معانی فراتر از معنای تحت‌اللفظی متون انتخاب شده است. این سطح از تحلیل به نام «جهت‌گیری و گرایش متن» نام‌گذاری شده است تا مهم‌ترین و برجسته‌ترین معنایی را که بر اساس گرایش کلی متن برمی‌آید، کشف کند.

سطح سوم، که اصطلاحاً بدان تحلیل (سطح — عمق) گفته می‌شود، تلاش دارد تا تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن را به دست آورد و مقصود از آن، کشف معناهای ممکن متن با توجه به سایر متون موجود در متن و کشف رابطه‌ی معنایی در کل متن است (بشیر، ۱۳۹۱، ج ۲، ص ۱۴).

از آنجا که گزینش گزارش‌های تاریخی، به معنای قرائت و تحلیل اولیه متن برای جمع‌آوری و انتخاب متون هدف‌دار برای تحلیل بوده، لذا بخش قبل که بیانگر ۴۸ گزارش تاریخی گزینش شده بود، به مثابه سطح اول تحلیل (سطح — سطح) در نظر گرفته شده، و در این بخش به سطوح دوم و سوم تحلیل در مرحله اول تحلیل گفتمان، یعنی مرحله توصیف خواهیم پرداخت. تحلیل اولیه گزارش‌های بخش قبل مؤلفان را با جهت‌گیری‌ها و گرایش‌های متون آشنا کرده و زمینه‌ساز تحلیل توجیهی آنها با توجه به سایر گرایش‌های متن شده است، که گزارش آن در جدول ذیل بیان شده:

شماره گزارش	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
۱	ممانعت از تصریح کتبی نام اهل بیت (علیهم السلام)	زمینه‌سازی برای انحراف مسیر خلافت الهی

شماره گزارش	جهت گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش های متن
۲	نفوذ فرهنگی با ایجاد بدعت در جامعه و سنت انگاشتن آن بدعت ها توسط مردم	هموار کردن مسیر برای رسیدن به قدرت و منافع مادی
۳	اتهام شوخ طبعی به امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س) و نشان دادن این صفت به عنوان کسی که شایسته ی خلافت نیست	تخریب شخصیت امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س)
۴	معرفی معاویه به عنوان مسلمان واقعی در میان مردم	نظام سازی معاویه و تربیت نسلی معاند علیه امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س)
۵	پیراهن عثمان بهانه ای برای شورش علیه خلیفه مسلمانان	بسیج جهان اسلام برای تقابل با امام علی (ع.ا.س)
۶	اتهام زنی به امام علی (ع.ا.س) برای تخریب شخصیت ایشان	تخریب شخصیت امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س)
۷	مظلوم نشان دادن عثمان توسط معاویه	بسیج جهان اسلام برای تقابل با امام علی (ع.ا.س)
۸	تفسیر قومی و جاهلی از درگیری های میان مسلمانان	ترساندن مردم از امام علی (ع.ا.س)
۹	معرفی امام علی (ع.ا.س) به عنوان کسی که با جماعت مسلمانان همراهی نمی کند	غیر مشروع نشان دادن حکومت امام علی (ع.ا.س) با برجسب وحدت شکنی
۱۰	ناتوان جلوه دادن امام علی (ع.ا.س) برای اداره حکومت	تخریب شخصیت امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س)
۱۱	اتهام زنی به امام علی (ع.ا.س) برای تخریب شخصیت ایشان	تخریب شخصیت امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س)
۱۲	تبلیغ این موضوع که یاران علی (ع.ا.س) به سپاه معاویه پیوسته اند و تمایلی به همکاری با آن حضرت ندارند	جدایی افکندن میان یاران امام علی (ع.ا.س) تخریب شخصیت یاران امام علی (ع.ا.س)
۱۳	دشمن سازی از محمد بن ابی بکر با نشان دادن همکاری او در قتل عثمان	ایجاد کینه و تنفر از یاران امام علی (ع.ا.س)
۱۴	ایجاد دلهره و ترس در دل مردم از نبرد نظامی	بسیج جهان اسلام برای تقابل با امام علی (ع.ا.س) جریان سازی اجتماعی برای نفوذ
۱۵	معرفی امام علی (ع.ا.س) به عنوان قاتل خلیفه ی مسلمانان، جلوگیری از رسیدن اخبار صحیح به مردم و قرار دادن ایشان تحت پوشش خبری	بسیج جهان اسلام برای تقابل با امام علی (ع.ا.س) جریان سازی اجتماعی برای نفوذ

شماره گزارش	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
۱۶	شبهه‌ی عدم همراهی امام علی (ع) با جماعت، غاصب معرفی کردن حکومت ایشان	غیر مشروع نشان دادن حکومت امام علی (ع) با برچسب وحدت‌شکنی
۱۷	تحریک سعد بن ابی وقاص برای همراه شدن با فتنه‌گران جمل	نفوذ در چهره‌های خاص و تحریک آنان برای مشروعیت‌بخشی به خروج علیه خلیفه
۱۸	سرقه فضائل برخی آیات نازله در شأن امام علی (ع)	بزرگنمایی شخصیت مخالفان امام علی (ع)
۱۹	ترغیب عبدالله بن عمر برای مقابله با امیرالمؤمنین علی (ع) و همراهی با اصحاب فتنه‌ی جمل	نفوذ در چهره‌های خاص و تحریک آنان برای تهییج افکار عمومی
۲۰	استخفاف عایشه توسط طلحه و زبیر	سوءاستفاده از چهره‌های موجه جامعه جهت انحراف سیاسی مردم و شورش علیه حکومت
۲۱	تحریک شرحبیل جهت حمایت و پشتیبانی از معاویه و بسیج آنها برای جنگ و مبارزه	نفوذ در چهره‌های خاص و تحریک آنان برای تهییج افکار عمومی
۲۲	تلاش معاویه برای همراه کردن قیس بن سعد با خود	کادرسازی معاویه برای تقابل با حکومت امام علی (ع)
۲۳	تحریک امام علی (ع) برای شروع جنگ نظامی	ضربه زدن به نهال نوپای اسلام
۲۴	تحریک امام علی (ع) برای خالی کردن میدان و فرصت دادن به آشوبگران	زمینه‌سازی برای خروج حکومت از دست امام علی (ع)
۲۵	تحریک امام علی (ع) برای شروع جنگ نظامی	تلاش برای خیانت و فریب امام علی (ع)
۲۶	کوشش فتنه‌گران برای معطوف کردن ذهن امام به مشکلات کوفه و فراهم آمدن مجال برای آشوب‌گران بصره	ترساندن مردم از امام علی (ع) و جنگ طلب نشان دادن ایشان تلاش برای فریب و نفوذ در جامعه
۲۷	اتهام دروغ‌گویی نسبت به امیرالمؤمنین علی (ع)	تخریب شخصیت امیرالمؤمنین علی (ع) بسیج جهان اسلام برای مقابله با امام علی (ع)

شماره گزارش	جهت گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش های متن
۲۸	ایجاد تلقی پیروی معاویه از خلفا و جانشینان پیامبر اکرم (ص) <small>اسدبن زراره</small> و بیزاری امام علی (ع) از آنها	نظام سازی معاویه برای غضب حکومت تحریک مردم برای مقابلهی نظامی با امام علی (ع)
۲۹	اختلاف انگیزی معاویه میان یاران امام علی (ع) و ایجاد بدگمانی نسبت به آنها	تخریب شخصیت یاران امام علی (ع) ایجاد تنفر و کینه از یاران امام علی (ع)
۳۰	ممانعت مردم شام از شناختن اسلام حقیقی توسط یاران امام علی (ع)	نظام سازی معاویه و تربیت نسلی معاند علیه امیرالمؤمنین علی (ع) تخریب شخصیت یاران امام علی (ع)
۳۱	معرفی امام علی (ع) به عنوان فردی مفسد و تحریک مردم برای جنگ با امام علی (ع) به قصد قربت و عبادت	نفوذ در چهره های خاص و تحریک آنان برای تهییج افکار عمومی تحریک مردم برای مقابلهی نظامی با امام علی (ع)
۳۲	جعل اخبار و احادیث برای تخریب شخصیت امام علی (ع) و تغییر اندیشه ها و نگرش های مردم نسبت به ایشان	نظام سازی معاویه و تربیت نسلی معاند علیه امیرالمؤمنین علی (ع) بزرگنمایی شخصیت مخالفان امام علی (ع)
۳۳	زمینه سازی برای جنگ داخلی در حجاز با تقویت نیروهای معارض داخلی	ایجاد تقابل میان چهره های شاخص جامعه برای تفرقه و نفاق
۳۴	نبرد با اهل قبله اقدامی ناشایست است که علی (ع) مقصر آن می باشد	نفوذ خارجی گری و تفکرات انحرافی جهت دامن زدن به اختلافات فرقه ای
۳۵	ممانعت از تصریح کتبی نام اهل بیت (ع) تعلیم ظواهر قرآن بی آنکه فرصتی برای اندیشیدن فراهم آید	زمینه سازی برای انحراف مسیر خلافت الهی جلوگیری از نقل فضائل اهل بیت (ع) فراهم آمدن مجال تبلیغ اسرائیلیات در جامعه
۳۶	تأمین مالی مخالفان حکومت امام علی (ع) توسط عاملان و وابستگان معاویه	تأمین مالی جبهه مخالفان حکومت امام علی (ع)

شماره گزارش	جهت‌گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش‌های متن
۳۷	فعالیت نفوذیان متعدد در سپاه امام علی (ع)	تلاش برای فریب و نفوذ در لشکر امام علی (ع) بسیج امکانات برای تضعیف قدرت نظامی امام علی (ع)
۳۸	اقرار گرفتن ضمنی از امیرالمؤمنین علی (ع) در خصوص عدم عصمت ایشان	غیر مشروع نشان دادن حکومت امام علی (ع) با برجسب عدم عصمت ایشان
۳۹	رعایت هوشیاری و فراست کامل در هنگام نگارش عهدنامه‌ها	مبهم نوشتن قراردادهای و معاهدات زمینه‌ی تفسیر و تأویل دلخواه را به نفع طرف مقابل فراهم می‌آورد
۴۰	برکناری دوستان و هواداران اهل بیت (ع) از پست‌های مدیریتی	زمینه‌سازی برای تقابل بیشتر جامعه با دوستان امام علی (ع)
۴۱	بلا تکلیف نگه‌داشتن پیک علی (ع) با سیاست دفع الوقت	تکمیل سیاست معاویه توسط ستون پنجم او در کوفه برای خائن نشان دادن جریر
۴۲	رهایی از مخمصه‌ی شکست قطعی با ایجاد شبهه‌ی نبرد با اهل قبله	سوءاستفاده از اعتقادات مذهبی برای فریب افکار عمومی تهییج افکار عمومی برای ایجاد فتنه و بحران
۴۳	القای تفکر حرمت جنگ با اهل قبله و جلوگیری از همراهی مردم با امام علی (ع)	سوءاستفاده از علمای درباری در جهت تأمین منافع معرفی امام علی (ع) به‌عنوان مخالف دین
۴۴	القای تفکر حرمت جنگ با اهل قبله و جلوگیری از همراهی مردم با امام علی (ع)	سوءاستفاده از علمای درباری در جهت تأمین منافع معرفی امام علی (ع) به‌عنوان مخالف دین
۴۵	جلوگیری از همراهی مردم با امام علی (ع)	سوءاستفاده از علمای درباری در جهت تأمین منافع

شماره گزارش	جهت گیری و گرایش متن	تحلیل توجیهی با توجه به سایر گرایش های متن
۴۶	متهم کردن ابن عباس و یاران امام علی (ع.ا.س) به سوء استفاده از بیت المال و فساد توسط ایادی معاویه و تحریف کنندگان	سوء استفاده از اعتقادات مذهبی برای تخریب یاران امام علی (ع.ا.س) جعل اخبار غلط برای ایجاد تنفر و انزجار از یاران امام علی (ع.ا.س)
۴۷	مأیوس ساختن مردم از حکومت عدل امام علی (ع.ا.س) و در هم شکستن مقاومت آنان	ایجاد ترس و ناامیدی در مردم برای تضعیف حکومت امام علی (ع.ا.س)
۴۸	القای تفکر حرمت جنگ با اهل قبله و جلوگیری از همراهی مردم با امام علی (ع.ا.س)	سوء استفاده از علمای درباری در جهت تأمین منافع معرفی امام علی (ع.ا.س) به عنوان مخالف دین

۲-۱. مرحله تفسیر: شناسایی دالّ های گفتمانی و دسته بندی آنها

دو مرحله بعدی تحلیل یعنی مراحل تفسیر و تبیین که اصطلاحاً بدان مرحله‌ی عمیق و عمیق تر نیز گفته می‌شود، مراحل اصلی تحلیل گفتمان جهت کشف اصلی معناها و جهت گیری‌ها و گرایشات است. مرحله‌ی عمیق را می‌توان مرحله‌ی تفسیر نامید که در آن با توجه به معنای ضمني به دست آمده از تحلیل سطح-عمق، بینامتنیت ذهنی تحلیل‌گر و بینامتنیت های مرتبط تحلیل می‌گردد. در این مرحله تحلیل‌گر سعی می‌کند با توجه به زمینه‌های خلق متن، رابطه‌ی معنایی میان متن و زمینه را کشف کند (بشیر، ۱۳۹۱، ج ۲، ص ۱۵-۱۹).

در ادامه این بخش تلاش شده تا با استفاده از یافته‌های جدول بخش قبل، به شناسایی دالّ‌های گفتمانی پرداخته و سپس به منظور فهم بهتر، آنها را در چند مجموعه مشخص، دسته‌بندی نمائیم. از آنجا که در بخش قبل با گزارش‌های متعدد و متنوعی مواجه بودیم، لذا در این بخش نیز با دالّ‌های گفتمانی متعددی مواجه هستیم که در جدول ذیل دسته‌بندی شده‌اند:

ردیف	شناسایی دالّ‌های گفتمانی	دالّ‌های اساسی
------	--------------------------	----------------

<p>تخریب شخصیت امیرالمؤمنین علی (ع) (ع)</p>	<p>معرفی امام علی (ع) به عنوان شخصی: ۱. تند، انقلابی، خشن و جنگ طلب ۲. قاتل خلیفه‌ی مسلمانان (عثمان) ۳. وحدت شکن و جماعت گریز ۴. قدرت طلب و منفعت طلب ۵. دشمن خلفای راشدین ۶. مخالف سنت‌های گذشتگان ۷. شوخ طبع و نامناسب برای حکومت</p>	<p>۱</p>
<p>تضعیف حکومت امیرالمؤمنین علی (ع) (ع)</p>	<p>۱. فجیع نشان دادن ماجرای قتل عثمان و مظلوم‌نمایی از خلیفه‌ی مقتول و قاتل معرفی کردن امام علی (ع) ۲. غیر مشروع معرفی کردن حکومت امام به دلیل عدم همراهی همسر پیامبر و برخی صحابه ۳. تأکید بر عدم برتری امام (ع) نسبت به دیگران با بیان هم‌ردیف دانستن عموم صحابه با علی بن ابی طالب (ع) به عنوان یکی از صحابه ۴. متهم کردن امام (ع) به دروغ‌گویی و سیاست‌ورزی فریبکارانه ۵. معرفی امام (ع) به عنوان حاکمی حریص، قدرت طلب و دروغ‌گو ۶. بزرگ‌نمایی مشکلات و مقصر نشان دادن امام علی (ع) ۷. معرفی دشمنان به عنوان اشخاصی اصلاح طلب و حامی مردم</p>	<p>۲</p>
<p>برهم زدن محاسبات سیاسی امیرالمؤمنین علی (ع) (ع)</p>	<p>۱. اختلاف‌انگیزی و جدایی افکندن میان امام (ع) و مردم جامعه اسلامی ۲. اختلاف‌انگیزی و جدایی افکندن میان امام (ع) و یاران ایشان ۳. تحریک جامعه و ایجاد آشوب و بحران برای ایجاد تغییر در برنامه‌های امام (ع) ۴. تحمیل هزینه‌های پرخسارت به امام (ع) و حکومت ایشان</p>	<p>۳</p>
<p>محوریت زدایی از حکومت مرکزی</p>	<p>۱. رقیب‌سازی برای حکومت امام علی (ع) و معرفی معاویه به عنوان حاکم متقابل</p>	<p>۴</p>

<p>امیرالمؤمنین علی (ع) (ع.ا.س)</p>	<p>۲. تقابل و رودر رو کردن چهره‌های معروف صدر اسلام با امیرالمؤمنین علی (ع) ۳. همراه کردن نخبگان جامعه‌ی اسلامی با احزاب مخالف ۴. درگیر کردن امام (ع) در چندین جبهه جنگ نظامی و عقیدتی ۵. دوقطبی سازی میان اصحاب و همسران پیامبر و در نتیجه تشدید اختلافات در جامعه</p>	
<p>کادر سازی فرهنگی علیه امیرالمؤمنین علی (ع) (ع.ا.س)</p>	<p>۱. انحراف خلافت الهی در سقیفه و پیامدهای آتی آن ۲. رواج بدعت‌ها و روتق‌دهی به تفکرات جاهلیت پسند در جامعه‌ی دینی ۳. فضیلت تراشی به نفع خلفاء با جعل احادیث ۴. جعل حدیث علیه امام و خاندان ابی طالب (ع.ا.س) و سرقت فضائل اهل بیت (ع.ا.س) ۵. رواج اسرائیلیات برای تخریب عقائد اسلامی ۶. ترویج فرهنگ اسلام اموی ۷. برحذر داشتن مردم از شناسایی اسلام ناب محمدی ۸. تربیت نسلی معاند و ضد علوی ۹. بسیج شامیان برای پیکار نظامی و فرهنگی علیه امیرالمؤمنین علی (ع) توسط معاویه ۱۰. بسنده کردن به تعلیم ظاهر قرآن کریم و منع از تعقل در معارف دینی و سنت نبوی ۱۱. برکناری هواداران اهل بیت (ع.ا.س) از پست‌های مدیریتی ۱۲. سوء استفاده از علمای درباری چون ابو موسی اشعری و پسرش ابو برده</p>	<p>۵</p>
<p>جنجال آفرینی مهندسی شده توسط معاویه علیه امیرالمؤمنین علی (ع) (ع.ا.س)</p>	<p>۱. فضا سازی شدید رسانه‌ای و تبلیغاتی و در نتیجه التهاب آفرینی سیاسی ۲. تنفر آفرینی از امام علی (ع) و یاران ایشان در اذهان مردم ۳. جعل صفات منفی برای امیرالمؤمنین علی (ع) و اصحاب ایشان</p>	<p>۶</p>

	<p>۴. محاصره‌ی اطلاعاتی و کانالیزه کردن اخبار و اطلاعات سوء گیرانه</p>	
<p>موج آفرینی دینی با سوء استفاده از هیجان‌ات مذهبی</p>	<p>۱. فریب مسلمانان ظاهرین (خوارج) در صفین توسط نفوذی‌های معاویه ۲. القای گناه نابخشودنی قتل خلیفه‌ی مسلمانان و قاتل معرفی کردن امام علی (ع) ۳. القای گناه نابخشودنی جنگ با مسلمانان و قرآن و معرفی امام علی (ع) به عنوان فردی جنگ طلب و قدرت طلب ۴. القای گناه نابخشودنی پذیرش حکمیت انسان‌ها در دین و معرفی امام علی (ع) به عنوان فردی فریب خورده و ناآگاه از احکام دین</p>	<p>۷</p>

تحلیل دال‌های گفتمانی استخراج شده از گزارش‌های تاریخی نشان می‌دهد که استراتژی اصلی دشمنان امام علی (ع) برای نفوذ در حکومت آن حضرت و فریب مردم، عمدتاً متکی بر موارد ذیل بوده است: تخریب مقبولیت شخص امام علی (ع)، تخریب مشروعیت حکومت امام علی (ع)، تخریب وجهه‌ی مذهبی یاران امام علی (ع) برای جدایی مردم از آنها، ایجاد بحران‌های سیاسی - اجتماعی در جامعه برای ایجاد تفرقه، هیجمنی وسیع تبلیغاتی و فضا سازی رسانه‌ای برای فریب افکار عمومی، موج آفرینی سیاسی و دینی برای فریب توده مردم و ایجاد شورش علیه امام علی (ع)، تحمیل هزینه‌های سنگین سیاسی و اجتماعی به حکومت امام علی (ع) با ایجاد بحران و غارتگری.

در مجموع این عوامل باعث شده بود تا در آن دوره حساس تاریخی به دلیل جادوی تبلیغاتی معاویه، حقایق حکومت امام (ع) بر مردم مکتوم مانده و درگیر منازعات سیاسی و اجتماعی باشند. گزارش‌های تاریخی نشان می‌دهد معاویه به شدت مستأصل شده بود و نیازمند منفی بافی بوده است. مردم هم اجازه دادند ذهنشان به بازی گرفته شود و مرعوب و

مسحور جادوی تبلیغاتی معاویه شدند. جنجال‌ها کاملاً مهندسی شده بود تا با مغزشویی ایشان را از چشم مردم انداخته، اعتماد مردم را از حکومت سلب کرده و در صفین، کار حکومت ایشان را تمام کند که البته تحركات موزیانه معاویه در جمل نیز مشهود است. وی در گام بعد کوشید با ایجاد تفرقه و نفاق در جامعه، مردمان را به جان همدیگر انداخته و هزینه‌های سنگینی بر حکومت امام علی (ع.ا.س)^۱ وارد نمایند تا ضعیف گشته و در نهایت ساقط شود.

در میان این سیاست‌ها، آنچه بیشتر از همه معاویه را یاری کرد، مظلومیت‌سازی از جریان قتل عثمان بود زیرا در پرتو آن توانست صفین را به‌عنوان یک جنگ نظامی طولانی مدت علیه امام (ع.ا.س)^۲ راه بیندازد و در میانه آن، با سوارشدن بر موج خونخواهی از خلیفه مظلوم و مقتول، آشوب و بحران به‌مراتب سنگین‌تر دیگری به نام خوارج و نبرد نهروان را بر حضرت (ع.ا.س)^۳ تحمیل نماید. شایان ذکر است در آن دوره، نامه‌های سیاسی از مهمترین ابزارهای نبرد روانی و تبلیغاتی به‌شمار می‌رفته‌اند چراکه رسانه‌های تبلیغی آن عصر در دو چیز خلاصه می‌شدند: در سخنرانی‌های عمومی و نامه‌ها. هدف وی از این نامه‌ها این بود که زمینه‌ی اجتماعی را برای درگیری مستقیم نظامی آماده سازد. معاویه در ورای این نقشه می‌خواست:

اولاً: با اتهام قتل عثمان و به بهانه‌ی خونخواهی او زمینه‌ی مناسب برای درگیری مستقیم نظامی با امام فراهم آورد. از این رو می‌توان گفت: بر اساس تجربیات تاریخی، هدف نهایی نفوذ نرم، همان زمینه‌سازی مقدماتی برای نبرد نظامی است.

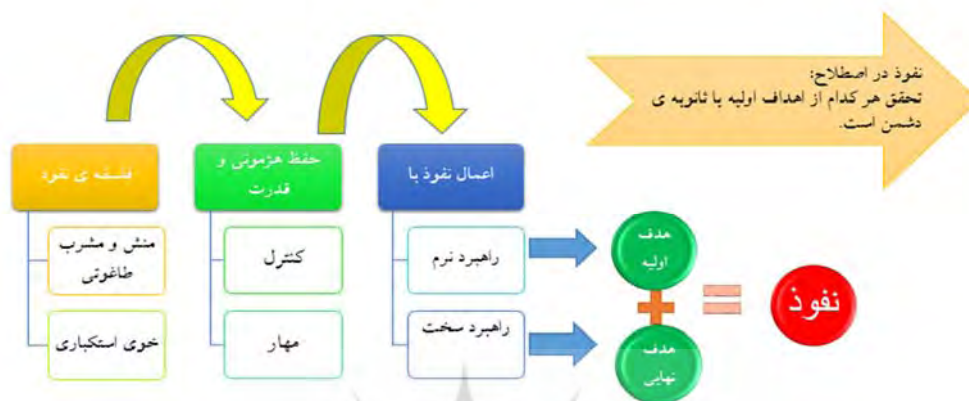
ثانیاً: بیعت همه گیر و گسترده‌ی با امام علی (ع.ا.س)^۴ که یکی از نقاط قوت حکومت ایشان بوده را از رهگذر نبرد تبلیغاتی، تخریب کرده و عدم بیعت مردم شام را با ایشان، نشان دهنده‌ی مشروع نبودن حکومت جلوه دهد. اگر امام افکار عمومی را روشن نمی‌کرد، بلاشک دامنه‌ی این جنگ گسترده‌تر می‌شد (مدنی، ۱۳۷۴، ص ۱۱۲).

همچنین نباید این نکته را از نظر نادیده داشت که یکی از علل پیمان‌شکنی اصحاب جمل، حمایت‌های مادی و معنوی معاویه از ایشان بوده است. در فتنه اصحاب جمل، سوءاستفاده از چهره‌های شاخص و موجه، بیشترین راهکار نفوذ بوده که آن هم در نهایت به یک جنگ نظامی ختم شد. از این رو می‌توان گفت که بر اساس تجربیات تاریخی عصر امام علی (علیه السلام)، مهم‌ترین هدف نهایی نفوذ نرم دشمنان در جامعه اسلامی، همان زمینه‌سازی مقدماتی برای سقوط حکومت است که در مواقعی با تخریب شخصیت، تضعیف پایه‌های مشروعیت حکومت، ایجاد تفرقه و بحران سیاسی، سوءاستفاده از چهره‌های شاخص و در نهایت فریب افکار عمومی صورت می‌پذیرد.

با این بیان و تحلیل آنچه در بالا گذشت، می‌توان این گونه نتیجه گرفت که روحیه‌ی استکبار و تکبر می‌طلبد که قدرت‌های بزرگ، خواهان حفظ هژمونی و سیطره بر زیردستان باشند و وقتی گروهی از پذیرش استکبار آن‌ها سر باز زند، در صدد باشند آن‌ها را مهار و کنترل نمایند. بنابراین وقتی دشمن به یک سلسله تاکتیک‌ها متمسک می‌شود تا نظامی را تغییر و باورهای مردمی را دگرگون کند، علت‌العلل آن این است که می‌خواهد قدرت او محفوظ مانده و حرف اول و آخر و تصمیم‌گیری سرنوشت‌ساز برای دیگران را اعمال کند. عملیاتی که بدین سبب انجام می‌شود را اصطلاحاً «اعمال نفوذ» می‌نامند.

البته باید توجه داشت که هدف با چرایی و علت فرق دارد. هدف دشمن از نفوذ، هدفی اولیه و ثانویه است. هدف اولیه‌ی آن عبارت است از نتیجه‌ی کوتاه‌مدتی که از اعمال نفوذ عاید دشمن می‌شود. مثلاً دشمن با شایعه‌پراکنی، القای شبهات و... می‌خواهد وحدت‌شکنی کند یا با گماردن جاسوس سعی در جمع‌آوری اطلاعات حیاتی و کلیدی دارد. این‌ها همگی اهداف اولیه از نفوذ است. هدف نهایی و ثانوی دشمن از پای درآوردن یک نظام و یک حکومت و خالی کردن آن از عده و عده و به تبع آن، تغییر باورهای مردم است و نکته مهم آنکه در نهایت این نبرد نظامی است که پروژه‌ی نفوذ را تکمیل می‌کند. در مجموع و پس از استنباط از معنا، چرایی و فلسفه و هدف از نفوذ نوبت به کیفیت

کاربست تاکتیک می‌رسد که الگوی رخدادهای نفوذ را می‌توان در الگوی زیر مورد توجه قرارداد:

۳-۱. مرحله تبیین: شناسایی دال‌های فراگفتمانی

مرحله سوم تحلیل گفتمان پدما، مرحله تبیین و تحلیل در سطحی عمیق‌تر است. در این مرحله، به بررسی نتایج به دست آمده از مراحل قبلی با توجه به فرامتن پرداخته شده و به همین دلیل مرحله تبیین نامیده می‌شود (بشیر، ۱۳۹۱، ج ۲، ص ۱۶-۱۹). در این مرحله است که قرائت نهایی تحلیل‌گر با استفاده از متن، زمینه، بینامتنیت‌های پدیدآورنده صورت گرفته، رابطه‌ی میان گفته‌ها و ناگفته‌ها برقرار می‌شود (بشیر و حاتمی، ۱۳۸۸، ص ۱۰۲).

ردیف	دال‌های اساسی	دال‌های فراگفتمانی
۱	تخریب شخصیت امام علی (ع.ا.س) و یاران ایشان با طرح تهمت‌های ناروا و ایجاد تفرقه در جامعه	تخریب شخصیت
۲	تضعیف پایه‌های مشروعیت حکومت امام علی (ع.ا.س) با طرح شبهات اعتقادی و سیاسی و تحمیل هزینه‌های سنگین اجتماعی به حکومت برای مرجعیت زدایی و تغییر برنامه‌های اصلاحی	تضعیف حکومت و مرکزیت زدایی

نظام سازی و کادرسازی فرهنگی	زمینه‌سازی برای ایجاد تنفر و انزجار از خاندان اهل‌بیت (ع) و ایجاد تشکیلات انبوه فرهنگی با ابزارهای متنوع برای تخریب و جدایی از مسیر حق	۳
موج‌آفرینی سیاسی - دینی	فریب افکار عمومی و تبلیغات منفی کلان علیه حکومت امام علی (ع) با سوءاستفاده از اشخاص موجه، چهره‌های خاص و باورهای مذهبی توده مردم جهت ایجاد التهاب و بحران‌های اجتماعی	۴

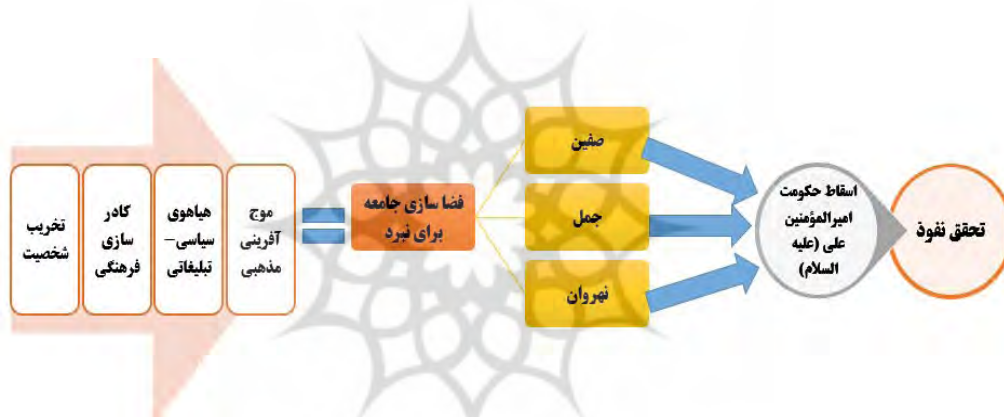
نهایتاً اینکه اگر بخواهیم به‌عنوان آخرین گام از تحلیل در قسمت شناسایی فراگفتمانی، مصادیق نفوذ در عصر امیرالمؤمنین علی (ع) را تحلیل نماییم، کاربست چهار استراتژی غالب را در میان دشمنان نظاره‌گر خواهیم بود:

الف) در گام اول با طرح تهمت‌ها و نقدهای ناروا، به دنبال تخریب شخصیت امام علی (ع) و یاران ایشان بودند تا در نتیجه وجهه و احترام ایشان در جامعه کاهش پیدا کرده و مقدمات لازم برای طرح شبهات و نقدهای سیاسی و دینی و درنهایت جنگ نظامی با ایشان فراهم آید.

ب) در گام دوم با تضعیف پایه‌های مشروعیت حکومت امام علی (ع) به وسیله طرح شبهات اعتقادی و سیاسی، به دنبال تحمیل هزینه‌های سنگین اجتماعی به حکومت آن حضرت (ع) بودند تا در نتیجه ایشان مجبور به تغییر در محاسبات سیاسی و برنامه‌های اصلاحی خود شده و درنهایت این کار منجر به مرجعیت زدایی از حکومت اسلامی امام علی (ع) بشود.

ج) در گام سوم برای ایجاد تنفر و انزجار از خاندان اهل‌بیت (ع) و دوری مردم از ایشان، به دنبال زمینه‌سازی برای ایجاد یک تشکیلات عظیم مردمی و فرهنگی بودند تا درنهایت زمینه جدایی مردم از مسیر حق فراهم‌شده و آن حضرت (ع) یاورانی برای حکومت خود نداشته باشد.

۵) در گام چهارم نیز با فریب افکار عمومی و طرح تبلیغات منفی کلان علیه حکومت امام علی (ع.ا.س) و نیز با سوءاستفاده از اشخاص موجه، چهره‌های خاص و باورهای مذهبی توده مردم به ایجاد التهاب و بحران‌های سیاسی - اجتماعی و مذهبی در جامعه اقدام کرده تا در نهایت موجبات سقوط حکومت امام علی (ع.ا.س) را فراهم آورند. همه این جریان‌های گفتمانی، استراتژی‌های کلی نفوذ را نشان می‌دهند که به‌عنوان مقدمه‌ای برای سقوط حکومت‌های حق‌مدار توسط دشمنان انتخاب شده و در کنار همدیگر موجبات آن را فراهم می‌آورند. با این توضیحات، الگوی جریان نفوذ در عصر امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س) را در نمودار زیر می‌توان به تصویر کشید:

نتیجه‌گیری

یافته‌های این تحقیق، مؤلفین را به این تحلیل رهنمون ساخت که در دوران امیرالمؤمنین علی (ع.ا.س)، احزاب مخالف و معاند ایشان در قیاس با سایر دشمنان جبهه‌ی اهل بیت (ع.ا.س) از تنوع تاکتیک‌ها برای نفوذ در جبهه‌ی حق بهره‌برده‌اند. در این میان، معاویه و اعوان و اذنان او مهم‌ترین پایگاه نفوذی را علیه ایشان پایه‌ریزی کرده و با استفاده از تاکتیک‌های مختلف در جبهه امام (ع.ا.س)، اعمال نفوذ می‌نمودند. معاویه، بقای خود را در جنگ رسانه‌ای و تبلیغاتی می‌دید، لذا این اقدام پربسامدترین و شایع‌ترین تاکتیک وی برای نفوذ بوده است.

نتیجه اقدامات اولیه معاویه برای فریب افکار عمومی و تخریب شخصیت امام علی (علیه السلام) و یاران ایشان، منجر به شکل‌گیری یک جریان مخالف علیه امام (علیه السلام) و بحران‌های سیاسی - اجتماعی در آن دوره شد که جنگ‌های سه‌گانه جمل، صفین و نهروان، بخشی از تجلی این موج آفرینی بوده است.

در نهایت باید گفت زمانی که جامعه اسلامی، تغذیه‌ی فکری مناسب نشود و ماهیت اسلام حقیقی به مردم منتقل نگردد، اسلام‌آموی به مردم معرفی خواهد شد. این امر منجر می‌گردد جریان‌های نفوذی فرصت را غنیمت شمارند تا با سوءاستفاده از جهل مردم، ماهیت دین اسلام را تحریف کرده و مسیر جامعه اسلامی را به انحراف بکشانند. این فرایند به نبردی نظامی ختم شده و در نهایت زمینه اسقاط حکومت را فراهم می‌آورد.

منابع

۱. **قرآن کریم.**
۲. **نهج البلاغه**، (۱۴۱۴ق)، ترجمه: حسین انصاریان، قم: هجرت.
۳. آلوسی، سید محمود (۱۴۱۵ق)، **روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم**، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۴. ابن ابی‌الحدید، عبدالحمید (۱۴۰۴ق)، **شرح نهج البلاغه**، قم: مکتبه آیه‌الله المرعشی النجفی.
۵. ابن اثیر جزری، علی بن محمد (۱۳۸۵ش)، **الکامل فی التاریخ**، بیروت: دارالصادر.
۶. ابن قتیبه دینوری، عبدالله بن مسلم (۱۴۱۰ق)، **الإمامة و السياسة المعروف بتاریخ الخلفاء**، بیروت: دارالأضواء.
۷. ابن قتیبه دینوری، عبدالله بن مسلم (بی‌تا)، **المعارف**، قاهره: دارالمعارف.
۸. ابن کثیر، إسماعیل بن عمر (بی‌تا)، **السیرة النبویة**، بی‌جا: بی‌نا.
۹. اسماعیلی، رفیع الدین؛ اسکندری، علی (۱۳۹۵ش)، **جریان شناسی نفوذ فمینیسم در سینمای ایران**، تهران: دانشگاه امام حسین (علیه السلام).
۱۰. امین عاملی، محسن (۱۴۰۳ق)، **أعیان الشیعة**، بیروت: دارالتعارف.

۱۱. باعونی، شمس الدین (۱۴۱۵ق)، **جواهر المطالب فی مناقب الإمام علی بن أبی طالب (علیه السلام)**، قم: مجمع إحياء الثقافة الإسلامية.
۱۲. بحرانی، سیدهاشم بن سلیمان (۱۴۱۱ق)، **حلیة الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار (علیه السلام)**، قم: مؤسسه المعارف الإسلامية.
۱۳. بشیر، حسن (۱۳۹۱ش)، **رسانه‌های بیگانه؛ قرائتی با تحلیل گفتمان**، تهران: سیمای شرق.
۱۴. بشیر، حسن و همکاران (۱۳۸۹ش)، **خبر؛ تحلیل شبکه‌ای و تحلیل گفتمان**، تهران: دانشگاه امام صادق (ع.ا.س).
۱۵. بشیر، حسن؛ حاتمی، حمیدرضا (۱۳۸۸ش)، «مطالعه مقایسه‌ای رویکردهای انتخاباتی، تحلیل گفتمان سرمقاله‌های جمهوری اسلامی و کیهان درباره‌ی دومین مرحله‌ی انتخابات مجلس»، **فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی**، سال ۱۶، شماره ۵۷.
۱۶. بیضون، ابراهیم (۱۹۷۸م)، **التيارات السياسية في القرن الاول الهجري**، بیروت: دارالنهضة العربية.
۱۷. ثقفی، ابراهیم بن محمد (۱۴۱۰ق)، **الغارات**، قم: دارالکتاب.
۱۸. جانی پور، محمد (۱۳۹۷ش)، «استفاده از روش تحلیل محتوا به مثابه رویکردی نوین در فقه الحدیث»، در کتاب: **رویکردهای نوین در حدیث پژوهی شیعه**، به اهتمام احمد پاکتچی، تهران: دانشگاه امام صادق (ع.ا.س).
۱۹. جرجانی، عبدالله بن عدی (۱۴۰۹ق)، **الکامل فی ضعف الرجال**، بیروت: دارالفکر.
۲۰. خطیب بغدادی، احمد بن علی (۱۹۷۴م)، **تقوید العلم**، بیروت: دارإحياء السنة النبوية.
۲۱. دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳ش)، **لغت نامه‌ی دهخدا**، تهران: دانشگاه تهران.
۲۲. دینوری، احمد بن داود (۱۳۷۱ش)، **الأخبار الطوال**، ترجمه: محمود مهدوی دامغانی، تهران: نشر نی.
۲۳. ذهبی، محمد بن احمد (بی تا)، **تذکره الحفاظ**، بیروت: دارإحياء التراث العربي.
۲۴. رازی، عبدالرحمن بن ابی حاتم (۱۹۵۲م)، **الجرح و التعديل**، بیروت: دارإحياء التراث العربي.

۲۵. راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ق)، **مفردات ألفاظ القرآن**، بیروت: دارالقلم.
۲۶. ری شهری، محمد و همکاران (۱۴۲۴ق)، **دانشنامه امیرالمؤمنین (ع)** ترجمه: عبدالهادی مسعودی، قم: دارالحديث.
۲۷. سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر (۱۴۱۸ق)، **تنویر الحوالمک**، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۲۸. سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر (بی تا)، **جامع الأحادیث**، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۲۹. سلطانی، مرتضی (۱۳۹۷ش)، **روش‌ها و مصادیق نفوذ فکری - فرهنگی دشمن و راهکارهای مقابله با آن در احادیث و سیره معصومین (ع)** پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۳۰. شریعتی، محمد تقی (۱۳۵۱ش)، **خلافت و ولایت از نظر قرآن و سنت**، تهران: حسینیه‌ی ارشاد.
۳۱. شهیدی، سید جعفر (۱۳۷۶ش)، **تاریخ تحلیلی اسلام**، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
۳۲. صلواتی، محمد (۱۳۶۵ش)، **خارجیگری**، تهران: نشر دانش اسلامی.
۳۳. ضبی الاسدی، سیف بن عمر (۱۳۹۱ق)، **الفتنة و وقعة الجمل**، بیروت: دارالفائس.
۳۴. طبرانی، سلیمان بن احمد (۱۴۰۴ق)، **المعجم الكبير**، الموصل: مکتبه الزهراء.
۳۵. طبرسی، احمد بن علی (۱۴۰۳ق)، **الإحتجاج علی اهل اللجاج**، مشهد: نشر مرتضی.
۳۶. طبری، محمد بن جریر (۱۳۸۷ق)، **تاریخ الأمم و الملوک**، بیروت: دارالتراث.
۳۷. عاملی، جعفر مرتضی (۱۴۲۶ق)، **الصحيح من سيرة النبي الأعظم (ص)** قم: دارالحديث.
۳۸. عاملی، جعفر مرتضی (۱۴۳۰ق)، **الصحيح من سيرة الإمام علی (ع)** بیروت: مرکز اسلامی.
۳۹. عقاد، عباس محمود (بی تا)، **معاویة بن ابی سفیان**، بیروت: دارالرشاد الحدیثه.
۴۰. علوی، محمد بن علی (۱۴۲۸ق)، **المناقب**، قم: دلیل ما.
۴۱. عمید، حسن (۱۳۸۹ش)، **فرهنگ فارسی**، تهران: انتشارات اشجع.
۴۲. فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۰۹ق)، **کتاب العین**، قم: هجرت.

۴۳. فرکلاف، نورمن (۱۳۷۹ش)، **تحلیل انتقادی گفتمان**، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
۴۴. قرطبی، محمد بن احمد (۱۳۶۴ش)، **الجامع لأحكام القرآن**، تهران: ناصر خسرو.
۴۵. قطب الدین راوندی، سعید بن هبة الله (۱۴۰۹ق)، **الخرائج و الجرائح**، قم: مؤسسه امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف).
۴۶. متقی هندی، علی المتقی بن حسام (۱۴۱۹ق)، **کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال**، بیروت: دارالکتب العلمیة.
۴۷. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق)، **بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار (ع.ا.س)**، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۴۸. محب الدین طبری، احمد بن عبدالله (بی تا)، **ذخائر العقبی فی مناقب ذوی القربی**، مصر: دارالکتب المصریة.
۴۹. محمد بن عقیل (۱۴۱۲ق)، **النصائح الکافیة لمن یتولی معاویة**، قم: دارالثقافة للطباعة.
۵۰. مدنی، سید جلال (۱۳۷۴ش)، **مبانی و کلیات علوم سیاسی**، تهران: علامه طباطبایی.
۵۱. مسعودی، علی بن حسین (۱۴۰۹ق)، **مروج الذهب و معادن الجوهر**، قم: دارالهجرة.
۵۲. مسلم، ابن حجاج (بی تا)، **صحیح مسلم**، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۵۳. معادیخواه، عبدالمجید (۱۳۸۴ش)، **تاریخ اسلام (عصر علوی) عرصه‌ی دگر اندیشی**، تهران: نشر ذره.
۵۴. معین، سید محمد (۱۳۶۳ش)، **فرهنگ فارسی**، تهران: امیر کبیر.
۵۵. مغربی، نعمان بن محمد (۱۴۲۳ق)، **المناقب و المثالب**، بیروت: أعلمی.
۵۶. مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳ق)، **الجمال و النصره لسید العتره فی حرب البصره**، قم: کنگره شیخ مفید.
۵۷. مک دائل، دایان (۱۳۸۰ش)، **مقدمه‌ای بر نظریه‌های گفتمان**، ترجمه: حسین علی نوزدی، تهران: فرهنگ گفتمان.
۵۸. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴ش)، **تفسیر نمونه**، تهران: دارالکتب الإسلامیة.
۵۹. نصر بن مزاحم، بن سيار المنقری (۱۴۰۴ق)، **وقعة الصفین**، قم: مکتبه آیه الله المرعشی النجفی.

۶۰. نمازی شاهرودی، علی (۱۴۱۵ق)، *مستدرکات علم رجال الحديث*، تهران: نشر حیدری.
۶۱. نمیری، عمر بن شبه (۱۴۱۷ق)، *تاریخ المدینة المنورة*، بیروت: دارالکتب العلمیة.
۶۲. واقدی، محمد بن عمر (۱۴۰۹ق)، *المغازی*، بیروت: اعلمی.
۶۳. یاقوت حموی، یاقوت بن عبدالله (۱۹۹۵م)، *معجم البلدان*، بیروت: دارالصادر.
۶۴. یعقوبی، احمد بن ابی یعقوب (بی تا)، *تاریخ الیعقوبی*، بیروت: دارالصادر.
۶۵. یوسفی الغروی، محمد هادی (۱۴۱۷ق)، *موسوعة التاريخ الإسلامی*، قم: مجمع اندیشه‌ی اسلامی.

Bibliography:

1. The Holy Quran.
2. Nahj al-Balaghah. Trans. Ansarian H. Qom: Hijrat; 1414 AH.
3. Ālūsī SM. Rūh al-Ma‘āni fī Tafsīr al-Quran al-‘Azīm wa al-Sab‘a al-Mathānī. Beirut: Dar al-Kutub al-‘Ilmīyah; 1415 AH.
4. Ibn Abī Al-Ḥadīd ‘AḤBH. Sharḥ Nahju Al-Balāgha Ibn Abī Al-Ḥadīd. Qom: Ayatollah Al-Marashi Al-Najafi Library. 1404 AH.
5. Ibn Athīr ‘ID. Al-Kāmil fī-Ta’rīkh. Beirut: Dar Al-Sadr; 2007.
6. Ibn Qutaybah 'AAM. Al-Imama wal-Siyasa. Beirut: Dar al-Azwa’; 1410 AH.
7. Ibn Qutaybah 'AAM. Al-Ma'arif. Cairo: Dar Al-Ma'arif; nd.
8. Ibn Kathir IU. Al-Sirah Al-Nabawiya; np: nd.
9. Ismaili R. Eskandari A. The flow of the influence of feminism in Iranian cinema. Tehran: Imam Hossein University; 2016.
10. Amin Ameli M. A'yan al-Shi'a. Beirut: Dar al-Ta'rif; 1403 AH.
11. Ba'uni ShD. Jawahir al-Matalib fī Manaḡib al-Imam Ali bin Abi Talib (AS). Qom: Islamic Culture Revival Association; 1415 AH.
12. Bahrani SHS. Hilyat al-Abrar fī Ahwal Muhammad wa Alih-i al-Athar (PBUTH). Qom: Islamic Knowledge Foundation; 1411 AH.
13. Bashir H. Foreign Media: A reading with discourse analysis. Tehran: Simay-e Shargh; 2012.
14. Bashir H. et al. News: Network Analysis and Discourse Analysis. Tehran: Imam Sadegh (AS) University; 2010.
15. Bashir H. Hatami H. A Comparative Study of Electoral Approaches: Analysis of the Discourse of the Islamic Republic and Kayhan Newspapers' Editorial Articles on the Second Stage of Parliamentary Elections. Communication Researches 2009, 16 (57).
16. Bayzun IM. Al-Tiyarat al-Siyasiyah fil-Qarn al-Awal al-Hijri. Beirut: Dar al-Nahdat al-Arabiya; 1978.
17. Saghafi IM. Al-Gharat. Qom: Dar al-Kitab; 1410 AH.
18. Janipour M. Using the method of content analysis as a new approach in hadith jurisprudence (in the book New Approaches in Shiite Hadith Studies). Tehran: Imam Sadegh (AS) University; 2015.
19. Jorjani AU. Al-Kamil fī Dhu'afa' Al-Rijal. Beirut: Dar al-Fikr; 1409 AH.
20. Khatib Baghdadi AA. Taq'id al-‘Im. Beirut: Dar 'Ihya' al-Sunnah al-Nabawiyah; 1974.

21. Dekhoda AA. Dekhoda Dictionary. Tehran: University of Tehran: 1995.
22. Diniwari AD. Al-Akhbar Al-Tiwal. Trans. Mahdavi Damghani M. Tehran: Ney; 1992.
23. Dhahabi MA. Tadhkerat al-Hufaz. Beirut: Dar al-Hay'a al-Turath al-Arabi; nd.
24. Razi ARA. Al-Jarh wa al-Ta'dil. Beirut: Dar 'Ihiyah Al-Turath Al-Arabi: 1952.
25. Ragheb Isfahani HM. Mufradat Alfaz al-Qur'an. Beirut: Dar al-Qalam; 1412 AH.
26. Mohammadi Reyshahri M. et al. Encyclopedia of Amir al-Mu'minin (AS). Trans. Masoudi AH. Qom: Dar al-Hadith; 1424 AH.
27. Suyuti ARA. Tanwir al-Hawalik. Beirut: Dar al-Kitab al-'A'lamiya: 1418 AH.
28. Suyuti ARA. Jami 'al-Ahadith. Beirut: Dar al-Kitab al-'A'lamiya: nd.
29. Sultani M. Methods and Examples of Cultural-Thought Infiltration of Enemies and How to Deal with Them, According to Ahadith and Biography of the Infallibles (AS). MA Thesis. Tehran: University of Imam Sadegh (AS); 2019.
30. Shariati MT. Caliphate and Wilayah in terms of Qur'an and Sunnah. Tehran: Hosseinieh Ershad; 1973.
31. Shahidi SJ. Analytical History of Islam. Tehran: University Publishing Center; 1998.
32. Salavati M. Foreign Affairs. Islamic Knowledge Publication; 1986.
33. Dhahi Al-Asadi SU. Al-Fitna wa Waq'at Al-Jamal. Beirut: Dar Al-Nafa'is; 1391 AH.
34. Tabarani SA. Al-Mu'jam Al-Kabir. Mosel: Al-Zahra School; 1404 AH.
35. Ṭabrisī ABA. Al-'Ihtijāj 'Alā 'Ahl al-Lijāj. Research: Muhammad Baqir Kharsān. Mashhad: Morteza Publications; 1403 AH.
36. Ṭabarī AJMbj. Ta'rīkh Al-'Umam wa Al-Mulūk. Research: Muhammad Abolfazl Ibrahim. Beirut: Dar Al-Turath; 1387 AH / 1967.
37. Ameli JM. Al-Sahih min Sirat al-Nabi al-A'zam (PBUH). Qom: Dar al-Hadith; 1426 AH.
38. Ameli JM. Al-Sahih min Sirat al-Imam Ali (AS). Beirut: Islamic Center; 1430 AH.
39. Aqqad AM. Mu'awiyah Ibn Abi Sufyan. Dar Al-Rashad Al-Hadithah; nd.

40. Alawi MA. Al-Manaqib. Qom: Dalil-e Ma; 1428 AH.
41. Amid H. Persian Culture. Tehran: Ashja' Publications; 2010.
42. Farāhīdī KbA. Kitāb al-'Ayn. Qom: Hijrat; 1409 AH.
43. Fairclough N. Critical Discourse Analysis. Tehran: Center for Media Studies and Research; 2000.
44. Qurtubi MbA. Al-Jāmi' li Ahkām al-Qur'an. Tehran: Nāsher khosrow; 1986.
45. Qutbuddin Ravandi SH. Al-Khara'ij wal-Jara'ij. Qom: Imam Mahdi (as) Institute; 1409 AH.
46. Mutaqqi Hendi AMH. Kanz al-Umāl fi Sunan al-Aqwāl wa Al-Af'āl. Beirut: Dar Kutub Al-'Ilmiyah; 1419 AH.
47. Majlisī MB. Biḥār Al-'Anwār. Beirut: Dar 'Ihya' al-Turath al-Arabi; 1403 AH.
48. Moheb al-Din Tabari AA. Dhakha'ir al-'Uqba fi Manaqib Dhawi al-Qurba. Egypt: Dar al-Kutub al-Misriya; nd.
49. Muhammad bin Aqeel. Al-Nasaih al-Kafiyah liman Yatawalla Mu'awiyah. Qom: Dar al-Thaqafah; 1412 AH.
50. Madani SJ. Principles and Generalities of Political Science. Allameh Tabatabai Publishing; 1995.
51. Mas'udi AH. Murouj al-Dhahab wa Ma'adin al-Jawahir. Qom: Dar al-Hijra; 1409 AH.
52. Muslim IH. Sahih lil-Muslim. Beirut: Dar 'Ihya' al-Turath al-Arabi; nd.
53. Maadikhah A. History of Islam (Alavid Period), The Area of Different Idea. Tehran: Zare Publishing; 2005.
54. Moin SM. Persian Dictionary. Tehran: Amirkabir Publications; 1984.
55. Maghribi NM. Al-Manaqib wa al-Mathalab. Beirut: Alami; 1423 AH.
56. Mufīd MM. Al-Jamal wa Al-Nusra li-sayed al-'Itrah fi Harb al-Basra. Qom: Sheikh Mufid Congress; 1413 AH.
57. McDonnell Dayan. Trans. Nozari HA. Introduction to Discourse Theories. Tehran: Culture of Discourse; 2001.
58. Makarem Shirazi N. Nemooneh Commentary. Tehran: Islamic Bookstore; 1976.
59. Nasr ibn Muzahim ISM. Waq'at Siffin. Qom: Ayatollah al-Marashi al-Najafi Library; 1404 AH.
60. Namazi Shahroudi A. Mustadrakat 'Ilm Rijal al-Hadith. Tehran: Heidari; 1415 AH.

61. Numayri USh. Ta'rikh al-Madinat al-Munawarah. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiya; 1417 AH.
62. Waqidi MU. Al-Maghazi. Beirut: 'A'lami; 1409 AH.
63. Himawi Y. Mu'jam al-Buldan. Beirut: Dar al-Sadir; 1995.
64. Ya'qubi AAY. Ta'rikh al-Ya'qubi. Beirut: Dar al-Sader; nd.
65. Yousefi Al-Gharawi MH. Encyclopedia of Islamic History. Qom: Islamic Thought Association; 1417 AH.

